
Ach, ty žebříčky!

Ach, ty žebříčky!

LIDOVÉ NOVINY

7.12.2007, autor: Jan Koucký

V posledních letech se stále častěji ve světovém tisku, ale i u nás, objevují různé žebříčky hodnotící kvalitu vysokých škol. Nejznámějšími mezi nimi je žebříček THES, který každý rok v listopadu zveřejňují britské Timesy - o tom letošním informovala minulý týden tato příloha.

Na jedné straně je taková iniciativa vítána - podává informaci o jednotlivých školách, případně o školách v určité zemi, a vnáší pojem kvality vysoké školy do mezinárodní i národní diskuse.

Na druhé straně v sobě podobné iniciativy mají spoustu různých ale, která často zůstávají skryta.

Proč je Česko až vzadu

České univerzity v těchto mezinárodních „ligových tabulkách“ většinou nedopadají příliš dobře. V několika prvních stovkách se jich většinou umístí jen pár. Svědčí to ovšem opravdu o jejich slabé kvalitě? A co vlastně žebříčky vypovídají o českém vysokém školství?

První otázkou je, kdo je vůbec do ligového výběru zařazen, a může tedy nějaké body získat.

V roce 2004 bylo vybráno 500 škol podle umístění v citačním indexu americké databáze ISI, který zohledňuje počet citací připadajících na publikovanou práci autorů z dané školy. Tento postup však zohledňuje především výzkumnou práci v oblasti přírodních a lékařských věd a výrazně zvýhodňuje anglicky píšící autory.

V dalších letech se sice ligová tabulka rozšířila, avšak kritéria, podle nichž docházelo k zařazování dalších škol, stále nejsou zcela průhledná ani konzistentní. Například na základě německé kritiky byla do ligy dodatečně přidána řada univerzit z Německa, podobně se postupovalo v případě vysokých škol v asijských zemích.

V roce 2005, kdy byl zveřejněn první žebříček, do něj byly zařazeny pouze dvě české univerzity (na 275. příčce UK Praha a na 438. VUT Brno). Stejně to bylo i v roce 2006, kdy bylo zveřejněno pořadí 520 vysokých škol (248. UK Praha a 428. VUT Brno).

V letošním žebříčku došlo k zajímavému vývoji: nejprve bylo zveřejněno všech 566 škol v ligové tabulce, mezi nimiž se objevily další dvě české (290. UK Praha, 518. VUT Brno, 520. ČVUT Praha a 557. MU Brno). V následujících dnech však zůstal na webu zveřejněn již pouze žebříček prvních čtyř stovek škol, mezi nimiž se udržela jen Univerzita Karlova. Zařazení - nebo naopak nezařazení - některých škol přitom nelze vysvětlit pouze jejich kvalitou.

Teprve je-li škola do ligy zařazena, může získávat body podle šesti kritérií, která mají rozdílnou váhu. Nejdůležitějším z nich je hodnocení odborníků, které utváří 40 % z celkového možného bodového zisku.

Autoři žebříčku postupují tak, že po internetu oslovují 190 tisíc akademických pracovníků vysokých škol z celého světa s žádostí o vyplnění online dotazníku. V něm mají z nabídnutého seznamu 500+ vysokých škol vybrat třicet institucí, které ve svém oboru považují za nejlepší.

Rozhodují anglicky mluvící země

Na dotazník ovšem odpovídá každý rok méně než jedno procento oslovených. Co to znamená? Z celkového počtu zhruba 3500 odborníků ze 101 zemí, kteří se podíleli na žebříčcích škol sestavovaných v letech 2004-2006, je téměř tisícovka z USA nebo Velké Británie, a dalších 400 z Austrálie, Nového Zélandu, Kanady a Irska. Téměř 40 % „výběrové komise“ tedy tvoří odborníci z několika málo zemí, které mezi sebou již tradičně mají čilé styky bez jakékoli jazykové bariéry.

Veliké nepoměry ovšem panují i mezi jednotlivými regiony a zeměmi kontinentální Evropy. Více než stovkou odborníků je zastoupena jen Itálie (114) a Německo (103). Pak následuje Španělsko (72) a Francie (54). Z bývalého východního bloku je nejvíce zastoupeno Polsko (29), které má ovšem v panelu méně odborníků než třeba mnohem menší Portugalsko, Řecko či Belgie.

Počet odborníků z České republiky je tak nízký, že ve zprávě, v níž je vyjmenováno 42 zemí s nejméně 20 odborníky, není vůbec uveden. Tak se Česko dostalo mezi zbývajících 59 zemí, na něž dohromady zbývá pouze 7,7 % hlasů.

Regionální složení panelu odborníků pak ovšem nepochybně ovlivňuje regionální zastoupení hodnocených škol. Do pořadí škol z České republiky a podobných zemí se pak vedle jejich skutečné kvality promítá i několik desetiletí trvajících izolace od západního světa.

Důležitá je ještě jedna skutečnost. Odborníci zařazují školy mezi třicítku nejlepších především na základě jejich výzkumných výsledků, a ne s ohledem na výsledky vzdělávání. Přestože mezi nimi existuje pozitivní vztah, není zcela jednoznačný - existují totiž kvalitní vysoké školy zaměřené výrazně na pedagogickou práci, a naopak některé prestižní výzkumné univerzity, které se méně starají o pedagogickou činnost.

Nejde však pouze o pořadí podle hodnocení odborníků. Ještě výrazněji se obdobné problémy projevují i v panelu necelých 750 zaměstnavatelů (jejich personalistů), kteří na dotazník v posledních letech odpověděli. Jejich seznam je totiž vytvářen především tak, že je samotné školy identifikují jako své partnery. Právě proto jich je ovšem zdaleka nejvíce z anglosaských zemí. Komunikace s nimi navíc probíhá v angličtině nebo ve španělštině, a vyřazuje tedy ty zaměstnavatele, kteří nejsou schopni či ochotni dotazník v těchto jazycích vyplnit. Proto také například vysoké školy z Velké Británie a z Irska dosahují u panelu personalistů podstatně lepších výsledků než v ostatních ukazatelích. Přitom názor panelu personalistů tvoří dalších 10 % v celkovém pořadí škol.

„Size matters“ aneb velikost rozhoduje

Z obou zmíněných postupů hodnocení, které dohromady představují 50 % rozdělovaných bodů, ovšem přirozeně vyplývá i to, že pro umístění je podstatná velikost školy. Velké školy zná zkrátka více lidí než malé školy. Často se například stává, že menší evropské univerzity jsou na tom sice dobře v jiných kritériích, ale v hodnocení odborníků ani zaměstnavatelů se neprosadily. Pořadí škol je zajímavým ukazatelem, který nepochybně odráží pověst jednotlivých škol v různých zemích. Žebříček však zdaleka nevyovídá jen o kvalitě škol, ale o celé řadě dalších skutečností. Ligové tabulky jsou sestavovány tak, že zařazení českých vysokých škol i jejich pořadí je možné ovlivnit koordinovanou akcí ze strany škol a například ministerstva.

Otázkou ovšem je, zda to stojí za to.

Autor je ředitelem Střediska vzdělávací politiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy